

Stan finansów JST, w tym miast, na początku 2023 roku

Finanse samorządowe – destrukcja systemu i dyskryminacja miast

Lata 2021 i 2022 były – według większości aktywnych przedstawicieli środowiska samorządowego – najtrudniejszym dla samorządu okresem od początku reform ustrojowych. Jest to efekt nie tylko **destrukcji systemu finansów** gmin, powiatów i województw, ale także wielu innych zmian **centralistycznych**, które pojawiają się niemal w każdej dziedzinie: edukacji, ochronie zdrowia, opłat i taryf w gospodarce odpadami, taryf za wodę i ścieki. Do tego dochodzi trwający już drugi rok **gwałtowny wzrost inflacji** oraz **kryzys energetyczny**, wywołany z jednej strony skutkami wojny w Ukrainie, a z drugiej perfidnym wykorzystaniem tej sytuacji przez państwowych monopolistów sektora energetycznego.

Dodatkowo był to kolejny rok postępującej **dyskryminacji mieszkańców miast** w dostępie społeczności miejskich do zasobów narodowych, w tym zwłaszcza finansowych.

Udziały w PIT a „rekompensaty” ubytków

Począwszy od lata 2019 roku trwają **negatywne zmiany w dochodach własnych JST**: zmiany w ustawach podatkowych, **korzystne dla części podatników**, spowodowały **ubytki** we wpływach z udziałów w podatku PIT, które **nie zostały społecznościom lokalnym zrekomensowane**. Niespodziewanie w maju 2021 r. partia rządząca ogłosiła nowy program reform pod nazwą „**Polski Ład**”, którego wpływ na najważniejszy dochód własny JST, jakim jest udział w PIT, miał – według szacunków resortu finansów – być dwukrotnie większy niż ubytki w latach 2019-20. Jednocześnie zapowiedziano, że również te ubytki nie zostaną zrekomensowane. Naciski środowiska samorządowego, w tym nasza kampania informacyjna, przyniosły niewielką rekompensatę, w postaci jednorazowej kwoty **8 mld zł**, przekazanej na końcu roku 2021 „na poczet” ubytków w roku 2022, ale nie zwiększono udziałów JST w podatku PIT, co postulowały samorządy. Wprowadzono też, począwszy od roku 2023 część „rozwojową” subwencji ogólnej, której kwota podstawowa (3 mld zł rocznie) ma być uzupełniana, jeśli dochody z udziałów w PIT nie wzrosną w sposób ujęty w specjalnym „mechanizmie stabilizującym”. Ta „stabilizacja” jest odniesiona do PKB, który rośnie wolniej niż płace, co oznacza dalszy realny spadek tych dochodów. Ostatecznie rząd, który przywykł do ręcznego sterowania finansami JST „zgodnie ze swoimi priorytetami”, zlikwidował subwencję rozwojową na r. 2023, szacowaną na **13,3 mld zł**. Zamiast niej rozdzielił pod koniec 2022 r. kolejną „rekompensatę”, w kwocie **13,7 mld zł**, znowu - mimo wywalczonej korekty - w sposób dyskryminujący miasta (poniżej tabelaryczna ilustracja tych faktów).

	suma ubytków w PIT 2019-2022	ubytek na mieszkańca	rekompensata 8 mld	rekompensata 13,7 mld	rekompensata na mieszkańca	% zrekom- pensowanego ubytku
gminy wiejskie	-5 458 424 942	-501	1 402 392 687	4 506 652 989	543	108,4%
gminy miejsko-wiejskie	-4 987 575 905	-552	1 283 750 950	2 107 104 976	375	68,1%
gminy miejskie	-3 884 993 426	-660	1 050 239 493	1 011 439 635	350	53,0%
miasta na pr. powiatu	-14 972 553 273	-1191	3 063 461 047	3 436 447 608	517	43,4%
powiaty	-3 838 209 481	-149	944 155 823	1 989 519 491	114	76,5%

Jednocześnie te „ustabilizowane” kwoty dochodów z PIT-u, podane wszystkim JST przez resort finansów na rok 2023, są jeszcze niższe niż przed rokiem, osiągając kwotowo **poziom z roku 2018**. Mają łącznie wynieść **51,7 mld zł**, podczas gdy bez wszystkich zmian w ustawie o PIT wyniosłyby (wg ostrożnie szacowanej linii trendu) **81,8 mld zł**. **W samym tylko 2023 r. ubytek w udziałach JST w PIT wyniesie więc 30 mld zł, a skumulowany, począwszy od 2019 roku – 65 mld zł.**

Rządowy Program Inwestycji Strategicznych

Drugim sposobem uznaniowego rozdawnictwa jest Rządowy Program Inwestycji Strategicznych, który rząd przedstawił także jako swoistą „rekompensatę” zmian w systemie finansów samorządów. To też nieprawda: te niemałe środki są **rozdzielane uznaniowo**, co rujnuje założenia ustawy o dochodach JST z 2003 r., zastępując **mobilizację** lokalnych gospodarzy do podejmowania wysiłków, by zwiększyć

dochody własne, **klientelizmem** -staraniami, by zasłużyć na dotację. Poza nadal wyraźnymi, choć w mniejszej skali niż przy RFIL, preferencjami partyjnymi, dochodzi bardzo **dotkliwa dyskryminacja mieszkańców miast**. Jej skalę obrazuje poniższa tabela (przyznane kwoty w złotych na mieszkańca).

kategoria JST	RFIL - 12,3 mld zł	RFIS "PŁ" 1 - 21,6 mld zł	RFIS "PŁ" 2 - 28,6 mld zł	RAZEM
gminy wiejskie	368	928	1 185	2481
gminy miejsko-wiejskie	278	484	690	1452
gminy miejskie	229	396	505	1130
miasta na prawach powiatu	173	205	210	588
powiaty ziemskie	88	90	158	336

W dodatku przy rozdziale wielu innych środków: subwencji oświatowej, dotacji na drogi, dotacji w ramach RFIL, a nawet przyszłej subwencji „rozwojowej”, ostatnio zawsze są wprowadzane współczynniki „korygujące” według poziomu tzw. „bogactwa”, a także dolne i górne limity – **zawsze niekorzystne dla miast**.

Podsumowanie finansów lokalnych w 2022 roku

W ostatnich tygodniach pojawiły się już nieoficjalne dane o finansach samorządowych według stanu na 31 grudnia ub.r. Jak co roku, wymagają one jeszcze sprawdzenia i korekt, ale z doświadczenia poprzednich lat wiadomo, że wielkich różnic nie będzie.

Resort finansów ponownie dokonał w ciągu roku „kreatywnych” zmian. Okazuje się, że ponad 13,7 mld zł rekompensaty rozdanej w sposób opisany powyżej, ujęto w zestawieniach jako „**dodatkowy PIT**”. Ten zabieg całkowicie **falszuje obraz** finansów JST. W rezultacie ponad 550 gmin ma udziały w podatku opłaconym przez ich mieszkańców znacznie przekraczające 100% dotychczasowych wpływów z tego źródła!

Z opublikowanych danych wynika kilka wniosków opisujących stan finansów JST na końcu ubiegłego roku:

- wynik 2022 r. to **deficyt** w kwocie **7 mld zł** (w r. 2021 była nadwyżka prawie 17,4 mld zł.);
- nadwyżka operacyjna netto (po odjęciu spłat długów) wyniosła 22,3 mld zł, z czego 8,8 mld mają gminy wiejskie, a 5,3 mld – województwa; jest to wynik zabiegu MF, które pod koniec roku przekazało samorządom blisko 14 mld zł „dodatkowego PIT-u”;
- **luka finansowa w oświacie** (różnica między wydatkami bieżącymi a dochodami bieżącymi, w tym subwencją oświatową) wzrosła do **36,6 mld zł** (rok temu zabrakło 32,3 mld);

Plany na rok 2023 według uchwalonych WPF:

JST zaplanowały swoje budżety w obecnej sytuacji znacznie ostrożniej.

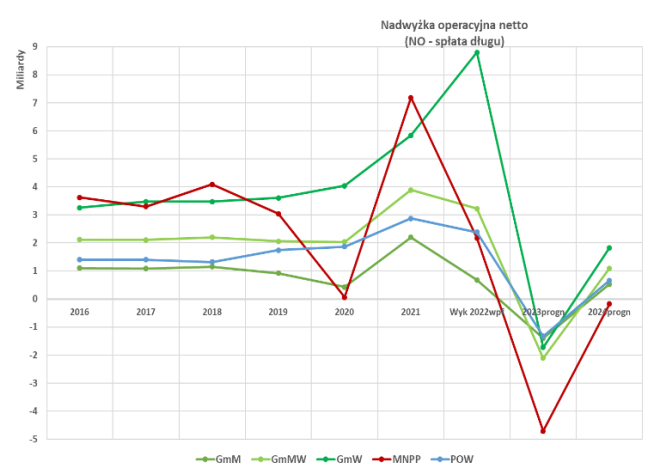
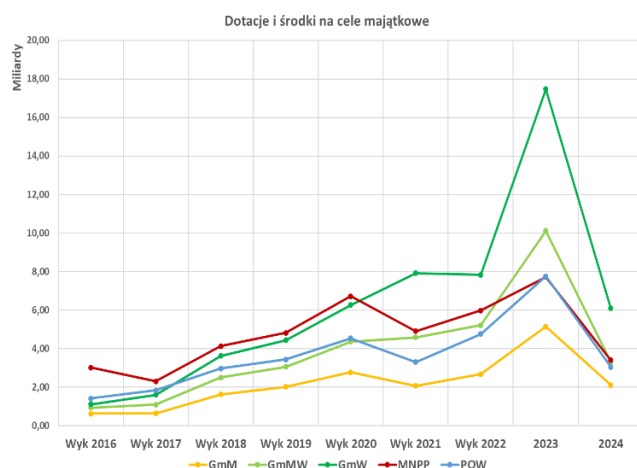
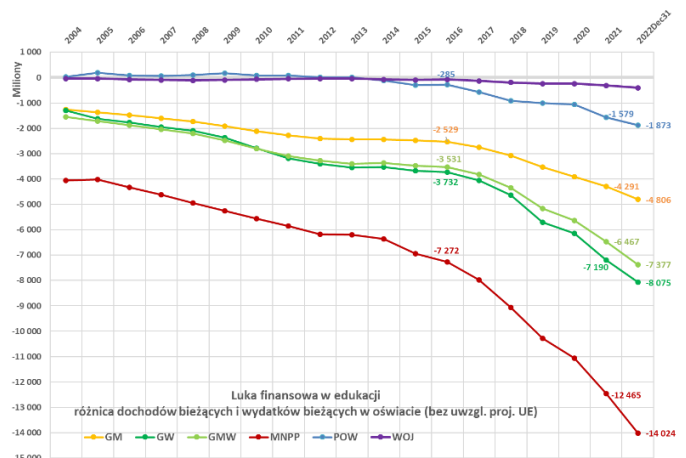
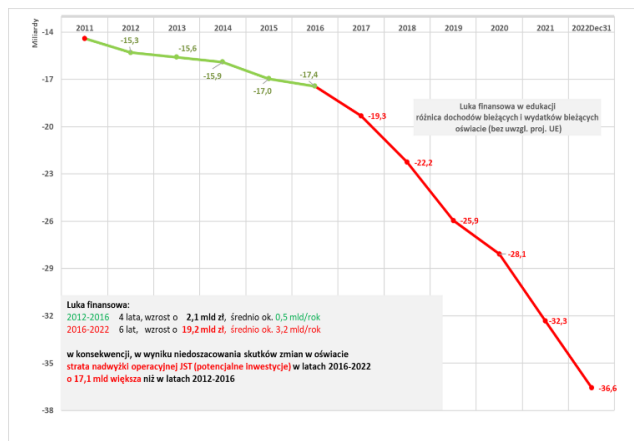
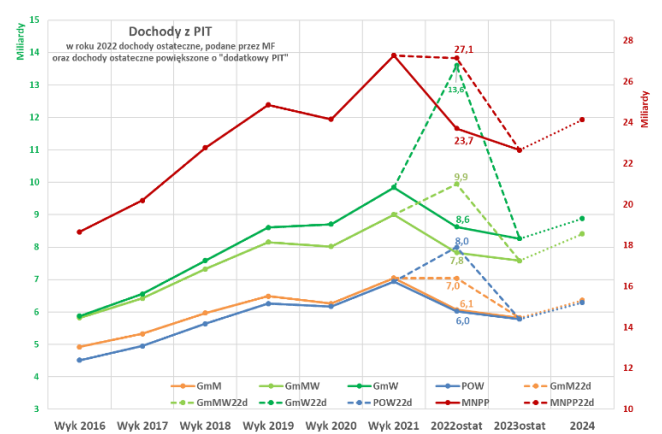
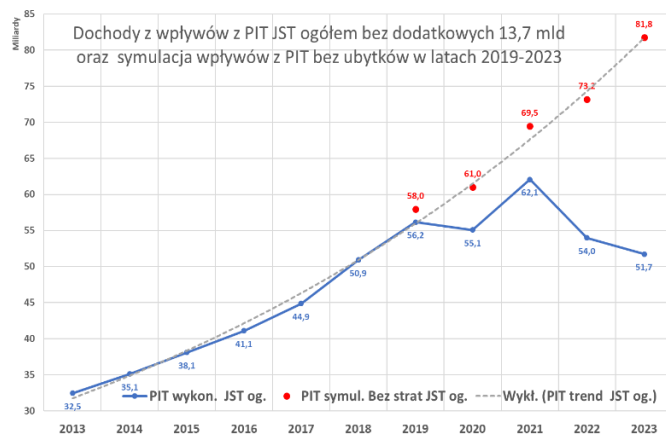
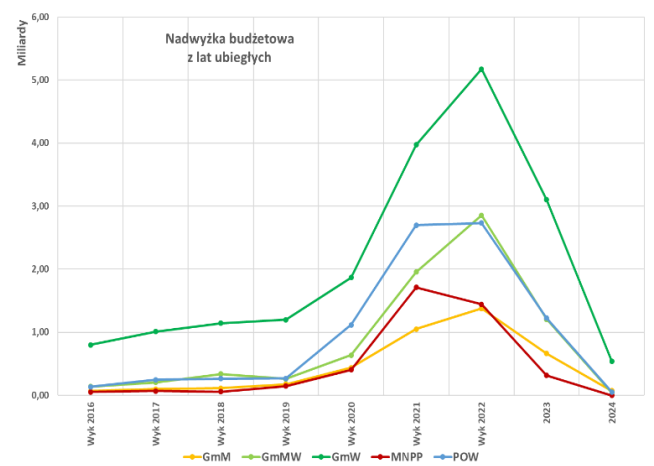
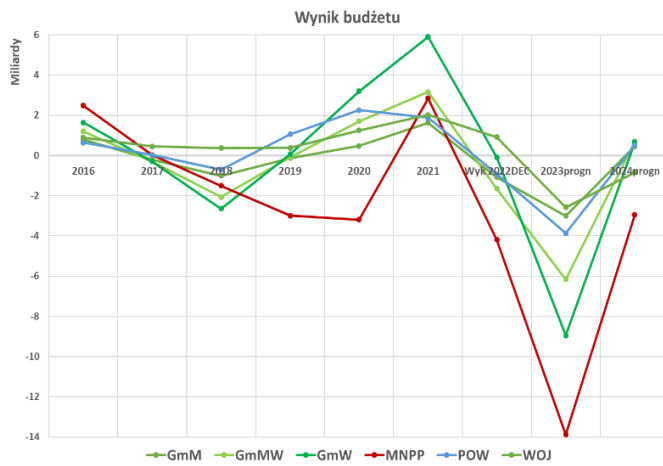
Wszystkie kategorie JST zakładają deficyt budżetowy, w tym miasta na prawach powiatu w kwocie aż 14 mld zł.

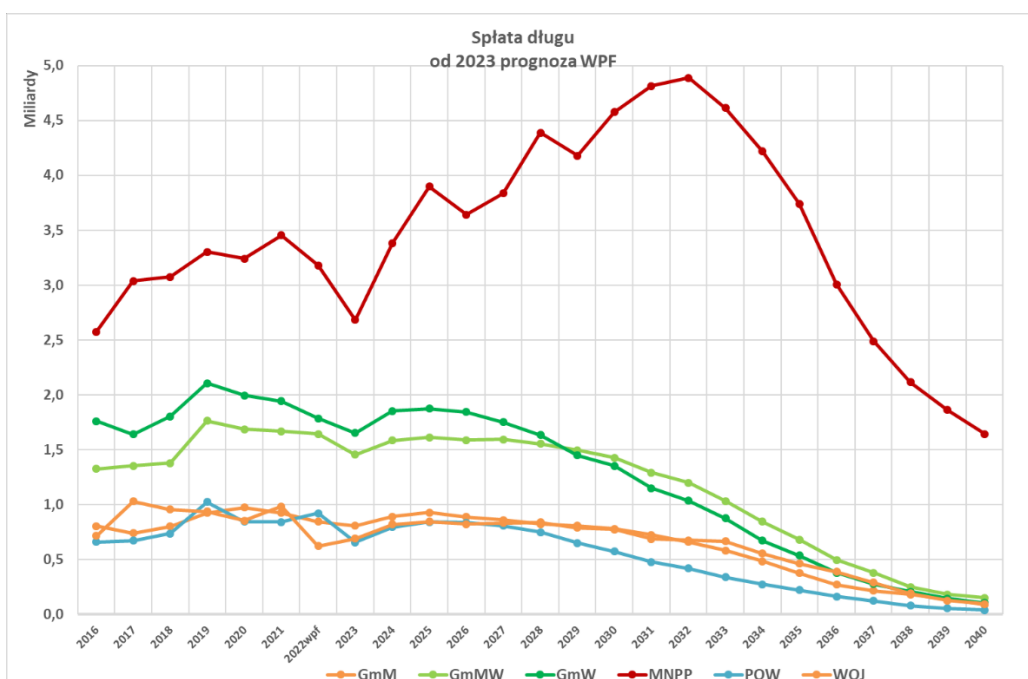
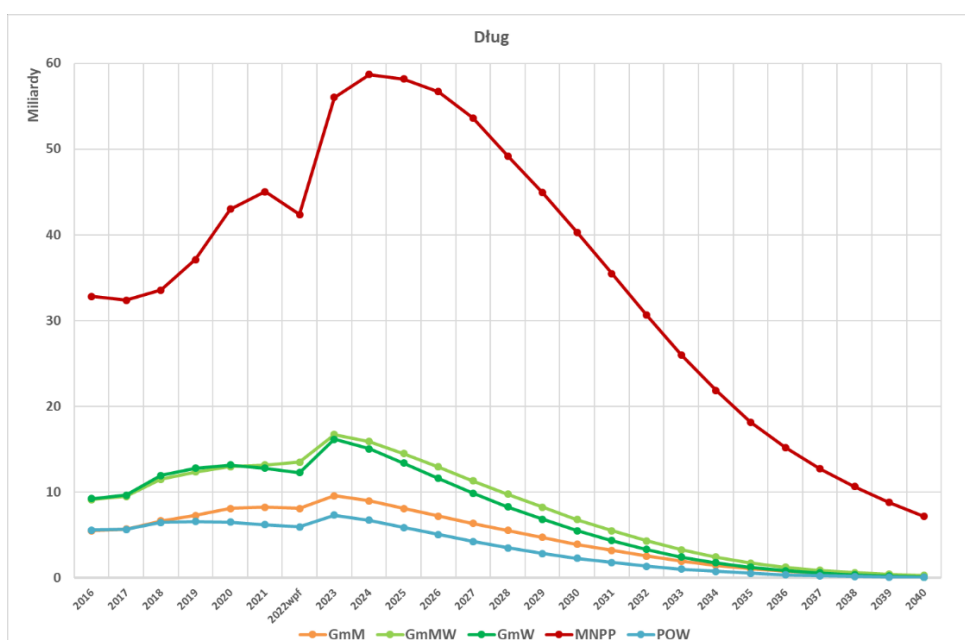
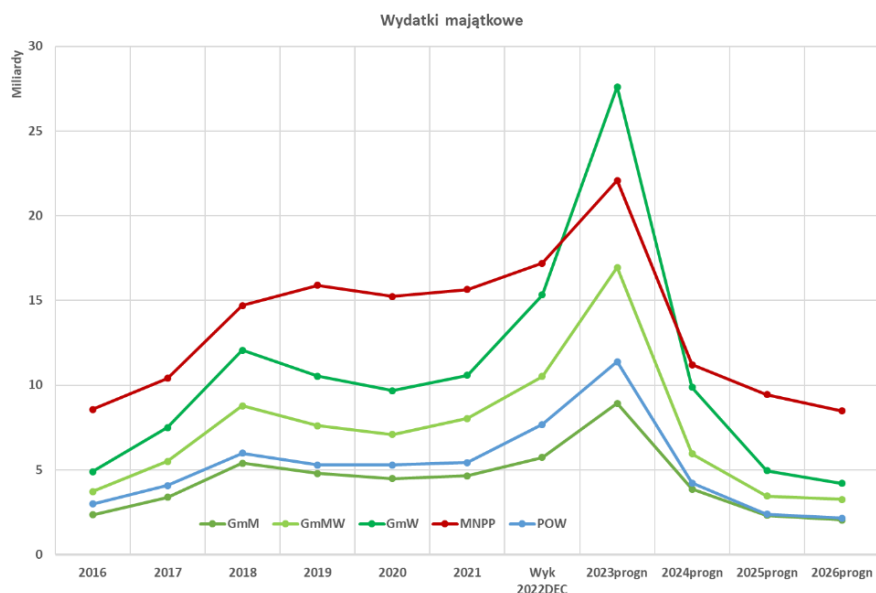
Dane przekazane przez MF podają ostateczne kwoty udziałów w PIT w roku 2023 w wysokości 51,7 mld zł, to znaczy o 24% mniej niż wykonanie roku 2022 (z uwzględnieniem „dodatkowego” PIT).

Nadwyżka operacyjna netto w planach wszystkich kategorii JST jest ujemna, co oznacza, że samorządy **nie mają własnych środków na rozwój**. Mimo to planują najwyższe w historii wydatki majątkowe, które chcą sfinansować z dotacji, kredytów oraz nadwyżek z lat ubiegłych. JST liczą na wysokie kwoty dotacji majątkowych, zapewne także z funduszy UE, w tym RPO i KPO. Najwyższe kwoty zarówno dotacji inwestycyjnych jak i wydatków majątkowych zaplanowały gminy wiejskie.

Planowany jest wzrost zadłużenia o 23 mld zł, z czego aż 14 mld przypada na miasta na prawach powiatu.

WYKRESY OBRAZUJĄCE DYNAMIKĘ FINANSÓW JST W OSTATNICH LATACH

Oprac. Biuro ZMP na podstawie danych opublikowanych przez Ministerstwo Finansów